

სამეგრელო-ზემო სვანეთის ბუნებრივი რესურსების გეოგრაფიული თავისებურებები, ეკონომიკური პოტენციალი და გამოწვევები

ლადო გრიგოლია

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ladogrigolia2@gmail.com*

სულიკო ძაგნიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ანოტაცია

ცოცხალ ორგანიზმებს არსებობისთვის სხვადასხვა სახის რესურსი სჭირდებათ, მათი უმრავლესობა ბუნებაში უშუალო სახით გვევლინება, ნაწილი კი სასურველ პროდუქტად შემდგომში გარდაიქმნება. რესურსები, რომლებიც ბუნებრივი გარემოს შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენენ, ბუნებრივი რესურსები ეწოდებათ. სწორედ ისინი უზრუნველყოფენ ბუნებაში ჩვენთვის ნაცნობი სიცოცხლის ფორმებისა და ეკოსისტემების არსებობას. ბუნებრივი რესურსების კლასიფიკაციის რამდენიმე მეთოდი არსებობს. მათი კლასიფიცირების ყველაზე გავრცელებული სახეებია წარმოშობისა და აღდგენის უნარის მიხედვით დაყოფა. წარმოშობის მიხედვით ბუნებრივი რესურსები ორ ჯგუფად იყოფა: ბიოტური – ორგანული მასალისაგან მიღებული (ბიომრავალფეროვნებისგან მიღებული პროდუქტები) და აბიოტური – არაორგანული მასალისაგან მიღებული (ნიადაგი, წყალი, ჰაერი, ფერადი ლითონი და სხვა). ბუნებრივ რესურსებს ასევე ყოფენ განახლებად და არაგანახლებად ტიპებად. დღესდღეობით კაცობრიობის მიერ ბუნებრივი რესურსის ათვისების მასშტაბები კრიტიკულად გაიზარდა, რადგან ბუნებრივ გარემოში არსებულ სულ უფრო მეტ ელემენტს გამოუჩნდა დანიშნულება სხვადასხვა თანამედროვე პროდუქტის წარმოებაში.

სტატიაში განხილულია სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონის ბუნებრივი პირობების რესურსული პოტენციალი. აღწერილია ბუნებრივი რესურსების გავრცელების გეოგრაფიული თავისებურებები და ის გამოწვევები, რომლებიც ამ რესურსების ეფექტურ ათვისებასა და გამოყენებას უკავშირდება.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოტენციალი, გეოგრაფიული თავისებურებები, გამოწვევები, ბუნებრივი გარემო.

GEOGRAPHICAL FEATURES, ECONOMIC POTENTIAL AND CHALLENGES OF NATURAL RESOURCES IN SAMEGRELO-ZEMO SVANETI REGION

Lado grigolia

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University PhD student
ladogrigolia2@gmail.com*

Suliko Dzagnidze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Annotation

Living organisms need a variety of resources for their existence, most of them appear directly in nature, and some of them are subsequently transformed into the desired product. Resources that are part of the natural environment are called natural resources. It is they who ensure the existence of life forms and ecosystems familiar to us in nature. There

are several methods for classifying natural resources. The most common types of their classification are divisions according to origin and ability to recover. According to the origin, natural resources are divided into two groups: biotic – derived from organic materials (products derived from biodiversity) and abiotic – derived from inorganic materials (soil, water, air, non-ferrous metals, etc.). Natural resources are also divided into renewable and non-renewable types. Nowadays, the scale of human resource utilization has increased critically as more and more elements in the natural environment have found a purpose in the production of various, modern products.

The article discusses the resource potential of natural conditions in the Samegrelo-Zemo Svaneti region. Describes the geographical features of natural resource distribution and the problems associated with the efficient use and realization of resources.

Keywords: Economic potential, geographical features, challenges, natural environment.

შესავალი

ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობა ინტელექტუალურთან ერთად დამოკიდებულია ბუნებრივ გარემოში არსებულ რესურსზე. ბუნებრივ გარემოში ამა თუ იმ რესურსის არსებობა განპირობებულია სხვადასხვა ფაქტორზე: გეოლოგიურ საფუძველზე, რელიეფის მორფომეტრიაზე, ნიადაგის ფიზიკურ თუ ქიმიურ შემადგენლობაზე, კლიმატზე, გარემოზე ზემოქმედებაზე და ა.შ. ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული მდიდარი ბუნებრივი რესურსი ერთგვარი ჯილდოა სახელმწიფოსთვის, რომელიც მემკვიდრეობით ერგო დედამიწისგან. თუმცა სათანადო შესწავლის, მიდგომისა და გადადგმული ნაბიჯების გარეშე მსგავსი სიმდიდრე შესაძლოა უსარგებლო გახდეს სახელმწიფოსთვის. ამიტომ სულ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის მდგრადი განვითარებისათვის ბუნებრივი გარემოსა და რესურსების სიღრმისეულ შესწავლას, რათა ბუნებაში არსებული დოვლათი სათანადოდ იქნეს გამოყენებული.

სტატიაში განხილულია სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონის ბუნებრივი პირობების რესურსული პოტენციალი. აღწერილია ბუნებრივი რესურსების გავრცელების გეოგრაფიული თავისებურებები და ის გამოწვევები, რომლებიც ამ რესურსების ეფექტურ ათვისებასა და გამოყენებას უკავშირდება.

კვლევის მეთოდები

სამეგრელო-ზემო სვანეთის ბუნებრივი პირობების რესურსული პოტენციალის შესახებ ინფორმაცია მოპოვებულ იქნა სამეცნიერო ლი-

ტერატურიდან, ინტერნეტრესურსებიდან, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, ასევე ადმინისტრაციული სამსახურებისა თუ სხვა ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევის ანგარიშებიდან. მიღებული ინფორმაციის კლასიფიკაციის, შედეგების შეფასებისა და ანალიზის მეთოდების გამოყენების საფუძველზე გაკეთდა შესაბამისი დასკვნები და შემუშავდა ზოგადი რეკომენდაციები.

შედეგები

1. სამეგრელო – ზემო სვანეთის გეოგრაფიული მდებარეობის თავისებურებანი

სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი საქართველოს დასავლეთ ნაწილში, ძირითადად, კოლხეთის დაბლობზე მდებარეობს. რეგიონს დასავლეთით ესაზღვრება შავი ზღვა, ჩრდილო-დასავლეთით – აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა, ჩრდილოეთით – რუსეთის ფედერაცია, აღმოსავლეთით – იმერეთისა და რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთის რეგიონები, ხოლო სამხრეთით – გურიის რეგიონი. სამეგრელო-ზემო სვანეთის ფართობია 7,5 ათასი კვ.კმ., ქვეყნის ტერიტორიის 10,8%. რეგიონის მოსახლეობის რაოდენობა 478,2 ათასია, რაც საქართველოს მოსახლეობის 10,66%-ს შეადგენს. მხარეში შედის 497 დასახლებული პუნქტი – 8 ქალაქი, 2 დაბა და 487 სოფელი. მხარის მოსახლეობის 40,3% ცხოვრობს ქალაქებსა და დაბებში, ხოლო 59,7% – სოფლებში. რეგიონში მაღალმთიან დასახლებებს (1000 მ-ზე ზევით) მიეკუთვნება მესტიის მუნიციპალიტეტის 136 და მარტვილის მუნიციპალიტეტის 1 სოფელი. მო-

სახლეობის 98,6% ეთნიკურად ქართველია. მოსახლეობის სიმჭიდროვე მხარის ტერიტორიაზე შეადგენს 64 ადამიანს კვ.კმ-ზე. სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონში მოქმედებს 9 თვითმმართველი ერთეული: თვითმმართველი ქალაქი ფოთი და აბაშის, ზუგდიდის, მარტვილის, მესტიის, სენაკის, ჩხოროწყუს, წალენჯიხისა და ხობის მუნიციპალიტეტები. სამხარეო დონეზე სახელმწიფოს აღმასრულებელ ხელისუფლებას წარმოადგენს სახელმწიფო რწმუნებული – გუბერნატორი, რომლის ადმინისტრაცია ქ. ზუგდიდშია განთავსებული (რეგიონის განვითარების სტრატეგია, 2013).

2. წყლის რესურსები და ენერგეტიკული პოტენციალი – სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი მდიდარია წყლის რესურსებით. რეგიონის ტერიტორიაზე მდებარეობს ტრანსსასაზღვრო მნიშვნელობის შავი ზღვის სანაპირო ზოლი. რეგიონში აღრიცხულია 2,4 ათასი დიდი და მცირე მდინარე. უგრძესი მდინარეებია ენგური (სიგრძე 213 კმ), ხობისწყალი (150 კმ), ტეხური (101 კმ) და აბაშისწყალი (66 კმ). სხვა რეგიონების გადამკვეთი მდინარეების – რიონისა და ცხენისწყლის სიგრძე რეგიონის ტერიტორიაზე, შესაბამისად, 88 და 44 კმ-ია. მიწისქვეშა წყლების მოცულობა რეგიონის წყლის რესურსების საერთო მარაგის 25%-ს შეადგენს. რეგიონი მდიდარია ტბებით და მინერალური და თერმული წყლებით (რეგიონში არსებობს 13 ტბა სარკის საერთო ფართობით დაახლ. 65 კმ²). სამეგრელო-ზემო სვანეთში მდებარეობს ჯვარის წყალსაცავი, რომლის ზედაპირის ფართობი 13,5 კმ²-ს შეადგენს. 2011 წლის წყალაღების მონაცემების თანახმად, ბუნებრივი წყლის ობიექტებიდან (მიწისქვეშა და ზედაპირული წყალი) წყლის აღებამ 4 935 მლნ მ³, ხოლო წყლის გამოყენებამ 4 933 მლნ მ³ შეადგინა, საიდანაც 99% გამოყენებულია ჰიდროენერგეტიკაში, ხოლო 1% – სასმელ-სამეურნეო და სამრეწველო დანიშნულებით. სამეგრელო-ზემო სვანეთში არსებობს მიწისქვეშა მტკნარი სასმელი წყლების, აგრეთვე სამკურნალო წყლების

მარაგი. ამჟამად რეგიონში მინერალური წყლის მოპოვებაზე გაცემულია მხოლოდ 3 ლიცენზია (პერსპექტიული რესურსის ჯამური მარაგი 1,25 ათასი მ³ დღე-ღამეში) (რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2013).

სამეგრელო-ზემო სვანეთში ამჟამად 5 ჰიდროელექტროსადგურია განლაგებული: წალენჯიხის მუნიციპალიტეტში – „ენგურჰესი“ და „სქურჰესი“, ჩხოროწყუს მუნიციპალიტეტში – „ჩხორჰესი“, ხოლო მარტვილის მუნიციპალიტეტში – „აბჰესი“ და „კურზჰესი“. მათ მიერ ელექტროენერგიის წლიური გამომუშავება 4350 მლნ კვტ/სთ-ს მათი ჰიდროენერგეტიკული რესურსების სიმძლავრეთა საერთო ჯამი 3,3 მლრდ. კვტ-ს, ანუ საქართველოს მთლიანი პოტენციური ჰიდროენერგორესურსების 13%-ს აღწევს. სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი, სხვა რეგიონებთან შედარებით, მდიდარია მაღალი ენერგეტიკული პოტენციალის მქონე თერმული წყლის რესურსებით (ლიცენზირებულია თერმული წყლების მოპოვება ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფ. ცაიშში, სენაკში და ხობში, სადაც რესურსების მოცულობა, შესაბამისად, დღე-ღამეში 6900 მ³-ს, 2146 კმ³-ს და 5122 კმ³-ს 11 შეადგენს). თერმული წყლების საბადოების საერთო მარაგი რეგიონში დღე-ღამეში 35 ათას მ³-ია. ყველაზე მძლავრი, დეტალურად დამიებული და საექსპლუატაციოდ მომზადებული არის ზუგდიდი-ცაიშის საბადო, რომლის საექსპლუატაციო მარაგები დღე-ღამეში 14300 მ³-ით (800-1000 ტემპერატურით) არის შეფასებული (szs.gov.ge).

ცნობილია, რომ საქართველოს წყლები მაღალი ხარისხობრივი მაჩვენებლებით და განახლებადი რესურსებით გამოირჩევა, რაც საბადოების რაციონალური ექსპლუატაციის პირობებში ბუნებრივი სიმდიდრის გრძელვადიანი გამოყენების შესაძლებლობას ქმნის, მათ შორის ექსპორტის თვალსაზრისით. რეგიონში ჰიდრორესურსების სიუხვე მრავალი მცირე ჰეს-ის აგების საშუალებას იძლევა, რაც ენერგეტიკის მიმართულებით კრიტიკულად მნიშვნელოვან შე-

დეგებს მოიტანს. დიდი პერსპექტივა აქვს სამკურნალო და მინერალური წყლების წარმოებას, რომელთა დიდი ნაწილი ამჟამად აუთვისებულია. მნიშვნელოვანია სოფლის მეურნეობაში საირიგაციო სისტემების განვითარებაც, რაც მთლიანად წყლის რესურსებზეა დამოკიდებული. ასევე დიდი პერსპექტივა აქვს ჰიდროლოგიური ობიექტების რეკრეაციულ ღირებულებას ტურიზმის მიმართულებით.

3. ქარისა და მზის ენერგორესურსი – რეგიონის ენერგოგენერირების დიდი პოტენციალი აქვს განახლებადი ენერგიის წყაროების – მზისა და ქარის და პოტენციური მარაგების გამოყენების გათვალისწინებითაც. რეგიონის უდიდეს ნაწილში ქარის ენერგეტიკული პოტენციალი 100-250 ვტ/მ²-ის ფარგლებში მერყეობს, ფოთისა და მის მიმდებარე ტერიტორიასა და სანაპირო ზოლზე კი 800-1200 ვტ/მ²-ს შეადგენს. საქართველოს ტერიტორიაზე ქარის პერსპექტიული 9 სადგურის პოტენციურ ტერიტორიებს შორის ქ. ფოთის ტერიტორია შეფასებულია როგორც ქარის პერსპექტიული სადგური 90 მგვტ დადგმული სიმძლავრითა და 110 მლნ კვტ/სთ ელექტროენერგიის წლიური გამომუშავებით, რაც დაახლოებით 11000 ოჯახს დააკმაყოფილებს (რეგიონის განვითარების სტრატეგია, 2013).

მზის ენერგიის სრულდღიანი რესურსი მთელი რეგიონის ტერიტორიაზე 3,8 კვტ/სთ/მ²-ს შეადგენს. ვაკე-დაბლობის საზღვრებში, რადიაციული ბალანსის წლიური სიდიდე 55 კკალ-სმ²-ს აღემატება. ხოლო მთებში ეს მაჩვენებელი 45–50 კკალ-სმ²-მდე ეცემა. ჯამური რადიაციის მაღალი მაჩვენებლები – 130–140 კკალ-სმ² – მთიანი რეგიონებისთვის არის დამახასიათებელი. სამეგრელოს-ზემო სვანეთის ვაკე-დაბლობზე ეს მაჩვენებელი 115–120 კკალ-სმ²-ს არ აღემატება (ka.wikipedia.org).

4. ტყის რესურსები – სამეგრელო-ზემო სვანეთი ქვეყნის ერთ-ერთ ტყით მდიდარ მხარეს წარმოადგენს. რეგიონში ტყეს ტერიტორიის 41% უკავია. რეგიონში ტყის ფონდის ფარ-

თობი 276,3 ათას ჰა-ს შეადგენს, საიდანაც ტყით 259,7 ათასი (94%) ჰა არის დაფარული (უნდა აღინიშნოს, რომ 2011-2012 წლების მერქნის დამზადების მონაცემები არასრულყოფილია და სრულად არ შეესაბამება რეგიონში არსებულ რეალურ მდგომარეობას). რეგიონში შენარჩუნებულია ე.წ „ხელუხლებელი ტყეები“, რომლებიც, სხვა ტყის მასივებთან ერთად, ბიომრავალფეროვნების ერთგვარ საბადოს ქმნიან. რეგიონის ტერიტორიაზე არსებული ტყეების მნიშვნელოვანი ნაწილი მაღალი დაქანების ფერდობებზეა განფენილი და შესაბამისად, განსაკუთრებული ფუნქციური დანიშნულებით გამოირჩევა. გარდა სამრეწველო პოტენციალისა, უნდა აღინიშნოს მათი ნიადაგდაცვითი, წყალმარეგულირებელი და კლიმატმარეგულირებელი ფუნქციები.

ტყის შემქმნელი ძირითადი მერქნიანი სახეობებიდან რეგიონის მასშტაბით მაგარმერქნიანი ფოთლოვნებიდან სჭარბობს წიფელი (გავრცელებულია 77565 ჰა ფართობზე და მერქნის მარაგი შეადგენს 14774,3 ათას მ³-ს). მნიშვნელოვანი ფართობი უკავია რცხილას (16700 ჰა, 1418,4 ათასი მ³), წაბლს (14228 ჰა, 2357,4 ათასი მ³), მუხას (4699 ჰა, 358,3 ათასი მ³), ნეკერჩხალს (472 ჰა, 43 ათასი მ³), ჯაგრცხილას (1083 ჰა, 38,9 ათასი მ³) და აკაცისა (1628 ჰა, 67,5 ათასი მ³). გამოსარჩევია უნიკალური კოლხური ბზის კორომები (1639 ჰა, 130,5 ათასი მ³). წიწვოვნებიდან ჭარბობს სოჭი (56545 ჰა, 21793,6 ათასი მ³), ნაძვი (14842 ჰა, 3526,4 ათასი მ³) და ფიჭვი (10888 ჰა, 1688,5 ათასი მ³). რბილმერქნიანი ფოთლოვნებიდან ყველაზე დიდი ფართობი უკავია მურყანს (თხმელა) (51734 ჰა, 2766 ათასი მ³) და ვერხვს (1284 ჰა, 103,4 ათასი მ³). არსებული სანედლეულო ბაზა იძლევა ამ მიმართულებით ინვესტიციების განვითარების შესაძლებლობას. რეგიონის მასშტაბით არსებული ტყეები იძლევა შესაძლებლობას, სრულად იქნეს დაკმაყოფილებული მოსახლეობის მოთხოვნილება როგორც საშეშე, ისე სამასალე მერქანზე. მრავალწლიანი მონაცემების თანახ-

მად, 5 წლის განმავლობაში ათვისებული მერქნული რესურსი წლების მიხედვით ცვლილებას განიცდიდა. საშუალო მერქანი სრულად არის ათვისებული ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ, ხოლო სამასალე მერქნის მოპოვების მაჩვენებლის ზრდა რეგიონის ტერიტორიაზე ხე-ტყის სამრეწველო დანიშნულებით დამზადების მასშტაბების ზრდით არის განპირობებული. დღეისათვის, ხორციელდება ხე-ტყის მოპოვება 78019 ჰა ფართობზე, რისთვისაც გაცემულია ხე-ტყის დამზადების 30 სპეციალური ლიცენზია, ხოლო 2092 ჰა ფართობი გამოყენებულია სამონადირეო მეურნეობისათვის. რეგიონში რეგისტრირებულია 101 ლიცენზირებული

ლი სახერხი. ამის მიუხედავად ტყის უკანონო ჭრა მუდმივად მიმდინარეობს. 2019 წელს გამოვლენილ იქნა 8023 კუბური მეტრი უკანონოდ მოჭრილი მასალა (geostat.ge).

5. წიაღისეული რესურსი – დღეისათვის, რეგიონში წიაღისეული რესურსების მოპოვებაზე 185 ლიცენზია არის გაცემული. რეგიონში არსებობს ტორფის 4 ძირითადი საბადო: ანაკლიისა და ჭურიის (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტი), ნაბადის (ქ. ფოთი) და ოცანცალეშის (მარტვილის მუნიციპალიტეტი). გარდა ამისა, ზუგდიდის, მარტვილისა და წალენჯიხის მუნიციპალიტეტებში გვხვდება ტორფის მცირე-მასშტაბური გამოვლინებები.

სურ. 1. რეგიონში წიაღისეული რესურსის გავრცელება (წიაღის ეროვნული სააგენტო)

ტორფის საერთო მარაგი 48 მლნ ტონას შეადგენს. რეგიონში მოიპოვება ფერადი ლითონები. ოქროს შეფასებული პროგნოზული რესურსი შეადგენს 103,7 ტონას, ტყვიის – 300 ათას ტონას, თუთიის – 370 ათას ტონას, სპილენძის – 376 ათას ტონას, კობალტის – 6 ტონას, ვერცხლის – 8,4 ტონას. მარტვილის, მესტიისა და ჩხოროწყუს მუნიციპალიტეტებში მოიპოვება მოსაპირკეთებელი ქვები. მაგმური ქანების საბადოების მარაგი შეადგენს 6475 ათას მ³-ს, ხო-

ლო მარაგების ეკონომიკური პოტენციალი – 317 მლნ დოლარს. მესტიის მუნიციპალიტეტში მდებარეობს მარმარილოს საბადოები, რომელთა მარაგი შეადგენს 2992 ათას მ³-ს, ხოლო მარაგების ეკონომიკური პოტენციალი – 441 მლნ დოლარს. მესტიის, მარტვილისა და წალენჯიხის მუნიციპალიტეტებში გვხვდება მოსაპირკეთებელი კირქვის საბადოები, რომელთა მარაგი შეადგენს 1089 ათას მ³-ს, ხოლო მარაგების ეკონომიკური პოტენციალი – 75 მლნ დო-

ლარს. სახერხი ქვისა და ღორღის ნედლეული – კირქვის საბადოებია მარტვილის, სენაკის, ჩხოროწყუს და წალენჯიხის მუნიციპალიტეტებში. მარაგები შეადგენს 25033 ათას მ³-ს, ხოლო ეკონომიკური პოტენციალი – 248 მლნ აშშ დოლარს. სამშენებლო ქვიშა-ხრეშის საბადოებია სენაკის, აბაშის, ჩხოროწყუსა და წალენჯიხის მუნიციპალიტეტებში. მარაგები შეადგენს 119162 ათას მ³-ს, ხოლო მარაგების ეკონომიკური პოტენციალი – 952 მლნ აშშ დოლარს. საკირე კირქვის საბადოებია მესტიის, სენაკის, ზუგდიდის და წალენჯიხის რაიონებში. რეგიონში მოიპოვება სააგურე თიხა, რომლის ეკონომიკური პოტენციალი შეადგენს 249.8 მლნ აშშ დოლარს, ასევე თაბაშირის, ან ჰიდრიტის საბადოები, რომელთა მარაგები 12584 ათას ტონას შეადგენს. ბარიტის საბადოები, რომელიც ასევე არსებობს რეგიონში, ამ დროისთვის შეფასებული არ არის. აღსანიშნავია, რომ კოლხეთის დაბლობიდან ამოღებულია მნიშვნელოვანი რაოდენობით ტორფი, რომელიც საჭიროებს სათანადო დასაწყობებას, შეფასებას და რეალიზაციას (szs.gov.ge).

6. ნიადაგები და მიწის რესურსები – რეგიონის ნიადაგური საფარის გავრცელება ვერტიკალური ზონალობის იერის მატარებელია. ყველაზე დაბალ (სამურზაყანოსა და ჭალადიდის დაბლობები) ადგილებში ტორფიან-ჭაობიანი, ჭაობის ლამიანი და ეწერ-ლებიანი ნიადაგებია გაბატონებული. ჭაობის ტორფიანი ნიადაგები თითქმის აუთვისებელია. ჭაობის ლამიანი და ეწერ-ლებიანი ნიადაგები, ხანგრძლივი მელიორაციის შედეგად, ამჟამად გამოყენებულია სუბტროპიკული კულტურების მოსაყვანად. დაბლობის ჩრდილო-აღმოსავლეთ, უფრო დრენირებულ, პერიფერიულ ნაწილში ყვითელმიწა-ეწერი ნიადაგებია გავრცელებული. მდინარეების (ენგური, ხობი) ჭალისა და დაბალი ტერასების ნაფენებზე საკმაოდ ნოყიერი ალუვიური და ალუვიურ-კორბონატული ნიადაგებია განვითარებული. ნოქალაქევისა და აბედათის მთის ქვედა კალთები (ზღ. დ. 500-700 მ სიმაღლემდე) ყვითელმიწა-ყომრალი ნიადაგებითაა წარმოდ-

გენილი. უფრო მაღლა (1800-2000 მ-ის სიმაღლემდე) ტყის ყომრალი და გაეწერებული ყომრალი ნიადაგები დომინირებს. აქვე, კირქვების ფართო გავრცელების გამო, კარსტულ (ყვირა, გაუჩა, ოხაჩქუე, მიგარია) მასივებზე ნეშომპალა-კარბონატული ნიადაგებია წარმოდგენილი. მთიანეთებში მთა-მდელოს კორდიანი (ზოგან გატორფებული), კორდიან-კარბონატული და პრიმიტიული ნიადაგებია წარმოდგენილი. ამ ნიადაგებზე განვითარებული სუბალპური და ალპური ბალახეულის საუკეთესო საფარი საზაფხულო საძოვრებსა და სათიბებს წარმოადგენს (ალფენიძე, 2012).

რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის ფართობი შეადგენს 268 ათას ჰა-ს. სოფლის კომლების აბსოლუტურ უმრავლესობას საკუთრებაში 1,25 ჰა-ზე ნაკლები სავარგული აქვს. რეგიონის მდებარეობა განაპირობებს როგორც სამელიორაციო, ისე სარწყავი სისტემების საჭიროებას. აბაშის მუნიციპალიტეტში სადრენაჟე მიწების ფართობი შეადგენს 14,6 ათას ჰექტარს, საიდანაც რეაბილიტაციას 14 ათასი ჰა საჭიროებს. 1,9 ჰა მიწაა სარეაბილიტაციო ხობის, ხოლო 4,5 ათასი ჰა მიწა – სენაკის მუნიციპალიტეტში. წალენჯიხის მუნიციპალიტეტში ურწყავი მიწების ფართობი 3 ათას ჰა-ს შეადგენს. აუთვისებელი ფართობები სულ შეადგენს 14,8 ათას ჰა-ს – მთლიანი სავარგულების 5,5%-ს. აქედან, დეგრადირებულია 5000 ჰა-ზე მეტი გაველურებული ჩაისა და ტუნგოს ფართობები. სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონის ძირითადი საექსპორტო პროდუქტებია თხილი, ღვინო, ჩაი, ხურმა, რომლებიც გადის ევროკავშირის, დსთ-ის, აზიისა და ამერიკის ბაზრებზე. ექსპორტი სტაბილურად იზრდება, რაც, ძირითადად, თხილის ექსპორტის ზრდით არის განპირობებული. საექსპორტო პროდუქტს ასევე განეკუთვნება ჩაი „გურიელი“, რომლის დაფასობაც ხდება ქ. ზუგდიდში. ასევე ხორციელდება დაფნის ფოთლისა და ეთერზეთების ექსპორტი (რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2013).

სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი ძლიერ დაქანებული ფერდობები, გამეჩხერებული, თვითაღდგენის ფუნქციადაკარგული ტყე და ზოგან მთლიანად ტყის საბურველს მოკლებული ფერდობები ზრდის იმის რისკს, რომ კლიმატის ცვლილების შედეგად გახშირებულმა ექსტრემალურმა მოვლენებმა, მაგალითად, წყალმოვარდნებმა, შესაძლებელია, ჩამორეცხოს და დახრამოს ფერდობები, ზოგან კი მეწყერის წარმოშობის წინაპირობა შექმნას. შედეგად საფრთხე ექმნება არა მხოლოდ ნიადაგდაცვითი ტყის ეკოსისტემას, არამედ მიმდებარე დასახლებულ პუნქტებს, სავარგულებს და გზებს, რაც რეალობაში უკვე შეინიშნება ზემო სვანეთის ტყეების ბევრ მონაკვეთზე.

7. ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსები – სამეგრელო-ზემო სვანეთს აქვს ტურიზმის, როგორც მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სექტორის განვითარების მაღალი პოტენციალი, რასაც განაპირობებს ისეთ ფაქტორთა ერთობლიობა, როგორიცაა კოლხეთისა და სვანეთის უძველესი კულტურა, უნიკალური კულტურული-ისტორიული ძეგლები, მუზეუმები, მღვიმეები და გამოქვაბულები, საჯომაოდო და საპიკნიკო ადგილები, ჭარბტენიანი კოლხეთის დაბლობი და მისი იშვიათი ბუნება, რეგიონის გეოგრაფიული თავისებურება – ლანდშაფტური მოზაიკა და ბიოლოგიური მრავალფეროვნება, ზემო სვანეთის მყინვარები, შავი ზღვის აკვატორია და განვითარებადი კურორტული ზონები. ყოველივე ეს განსაკუთრებულ პირობებს ქმნის სხვადასხვა სახის ტურიზმის (საავტომობილო, საცხენოსნო, საფეხმავლო ტურიზმი, ეკოტურიზმი, საზღვაო-სანაოსნო, სამდინარო-სანაოსნო, სამონადირეო ტურიზმი, სამოყვარულო თევზჭერა, ფრინველებზე დაკვირვება, აგროტურიზმი, შემეცნებითი ტურიზმი, პილიგრიმული ტურიზმი, ექსტრემალური ტურიზმი და სხვ.) განვითარებისათვის.

ტურისტული თვალსაზრისით, უნიკალურ ობიექტს წარმოადგენს კოლხეთის ეროვნული

პარკი, რომელიც სამეგრელოს დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს და რომლის სახმელეთო ნაწილის ფართობი 28571 ჰა-ს, ხოლო ზღვის აკვატორია – 1574 ჰა-ს შეადგენს. 1996 წელს კოლხეთის ეროვნულ პარკს რამსარის კონვენციით საერთაშორისო მნიშვნელობის სტატუსი მიენიჭა (szs.gov.ge).

პარკს კარგი პერსპექტივა აქვს ეკოტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით. მასობრივი მიგრაციის პერიოდში, აქ მრავალ იშვიათ ფრინველზე დაკვირვება შესაძლებელია, პარკის ტერიტორიაზე მოწყობილია ფრინველთა სათვალთვალო კომპლექსები, ხოლო ტურისტთა განთავსება შესაძლებელია როგორც ეროვნულ პარკში არსებულ ვიზიტორთა სახლში, ისე ფოთის, გრიგოლეთისა და ანაკლიის სასტუმროებში. ეკოტურიზმის თანმდევი სახეების – სამონადირეო, სათევზაო, საცხენოსნო და აქტიური ტურიზმის სხვა სახეების დანერგვა – განვითარების კარგ საფუძველს იძლევა ენგურის წყალსაცავი და მდინარის შუა და ზემო წელი, აგრეთვე მარტვილის მღვიმეები და ტოზა-ვარჩხილის ტბები. ზემო სვანეთის თვალწარმტაცი ლანდშაფტი ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად განვითარებულ ინფრასტრუქტურასთან ერთად, სულ უფრო მეტ ტურისტსა და დამსვენებელს იზიდავს. აშენდა ჰაწვლის და თეთნულდის სამთო-სათხილამურო კურორტები. ისინი კი, ვინც უპირატესობას საზღვაო კურორტებზე დასვენებას ანიჭებენ, შეუძლიათ ანაკლიასა და განმუხურში დაისვენონ. ახალი ბულვარი და დამხმარე ინფრასტრუქტურა შენდება ფოთში, მალთაყვის სანაპირო ზოლზე.

მიუხედავად მიმზიდველი ობიექტებისა, ცხრილში მოცემული სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ რეგიონი ტურისტების მასპინძლობის კუთხით ბევრად ჩამოუვარდება ქვეყნის სხვა რეგიონებს, რაც, პირველ რიგში, ტურისტული ინფრასტრუქტურის დაბალ განვითარებაზე მეტყველებს.

ცხრ. 1

სასტუმროებიდან მიღებული შემოსავალი რეგიონების მიხედვით (ათასი ლარი)

	2014	2015	2016	2017	2018
საქართველო – სულ	244 488	313 792	411 240	544 234	607 836
მათ შორის:					
ქ. თბილისი	1337 565	165 757	207 389	292 429	316 455
აფხაზეთის არ	...	...	...	...	...
აჭარის არ	46 760	66 242	97 805	118 436	129 701
გურია	4 411	6 299	6 461	8 649	22 155
იმერეთი	10 063	14 253	16 618	18 683	21 309
კახეთი	11 828	15 548	20 065	24 338	57 937
მცხეთა-მთიანეთი	13 806	15 965	20 594	31 087	36 808
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	656	868	928	1 004	1 385
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	4 357	5 341	6 560	7 106	8 951
სამცხე-ჯავახეთი	12 039	20 108	30 712	37 278	37 781
ქვემო ქართლი	2 458	3 018	3 527	4 530	4 701
შიდა ქართლი	545	393	581	694	654

კვლევის პერსპექტივები

ნაშრომში განხილული საკითხები და მიღებული დასკვნები დაფუძნებულია არსებულ სიტუაციაზე დღევანდელი გადმოსახედიდან, თუმცა ბუნებრივი რესურსების ოპტიმალური მართვისათვის აუცილებელია საფუძვლიანი კვლევების ჩატარება, ძველი მონაცემების განახლება და გაანალიზება, რასაც ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის სტრატეგიული დაგეგმარებისთვის უდიდესი მნიშვნელობა ექნება.

დასკვნები

სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონში არსებული, ათვისებული და პოტენციურად ასათვისებელი ბუნებრივი რესურსები დიდ შესაძლებლობას აძლევს რეგიონს, განავითაროს მთელი რიგი ეკონომიკის დარგები, რაც რეგიონის სოციალურ და მატერიალურ წინსვლას განაპირობებს. თუმცა უამრავი შემაფერხებელი ფაქტორი იჩენს თავს, რომელიც, თავის მხრივ, სათანადო დამოკიდებულებას მოითხოვს სახელმწიფოს და საზოგადოების მხრიდან.

რეგიონის ტერიტორიაზე არსებული მინერალური და თერმული წყლების რეკრეაციული და საკურორტო პოტენციალი, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არარსებობის გამო, უმნიშვნელოდ არის გამოყენებული. რეგიონს აქვს ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობები ენერგეტიკული ბაზის დამატებით გასაძლიერებლად. მთიანი ზონის რელიეფის ძლიერი დახრილობისა და ნალექების დიდი რაოდენობის გამო, სამეგრელო-ზემო სვანეთის მდინარეები ჰიდროენერგეტიკის განვითარების დიდ პოტენციალს შეიცავს. ასევე გასათვალისწინებელია არსებული მცირე ჰესების მოდერნიზაციის შესაძლებლობაც, რაც წარმოებული ენერგიის მოცულობის ზრდას უზრუნველყოფს. ამასთან, რეგიონის ჰიდრორესურსების პოტენციალის გამოყენებისას აუცილებელია არსებული გეოდინამიკური პოტენციალისა და მაღალი საშიშროების რისკის გათვალისწინება.

მზისა და ქარის რესურსები, გარდა იმისა, რომ რეგიონში საკმაოდ ხელსაყრელი პირობებით გვხვდება, განეკუთვნება ალდგენადი რესურსების კატეგორიას. მიუხედავად მსგავსი

პოტენციალისა, არ არის განთავსებული შესაბამისი სადგურები ან მოწყობილობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მსგავსი ენერგიის ტრანსფორმაციას. საჭიროა მსგავსი ენერგიის გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურული საჭიროებების შესწავლა და რეგიონის მზაობა.

რეგიონში არ არის განხორციელებული ტყის რესურსების ინვენტარიზაცია, რაც ნებისმიერი გეგმის შესაბამისი უწყების მიერ განხორციელებას არაფექტურს და არაკომპეტენტურს ხდის. რეგიონის ტერიტორიაზე არსებობენ ტყის ფონდის მართვის სპეციალური უფლებისა და ლიცენზიის მქონე სუბიექტები, რომელთაც ევალებათ აღდგენითი ღონისძიებების გატარება, რაც ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებას ემსახურება. თუმცა მსგავსი ღონისძიებები დაბალი პასუხისმგებლობის გრძნობით ან სულაც არ ტარდება, რაც რესურსის აღდგენას ძლიერ აფერხებს.

სამეგრელო-ზემო სვანეთის წიაღისეულის, მისი რესურსული პოტენციალის ეფექტიანი მართვა-გამოყენებისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება აქამდე შეუფასებელი მარაგების აღრიცხვა და მათი კომპლექსური შეფასება. ასევე ხშირია მოპოვებითი სამუშაოების განმავლობაში გარემოზე მავნე ზემოქმედების შემ-

თხვევები და შრომის უსაფრთხოების ნორმების დარღვევა, რასაც ხშირად მოყვება მოსახლეობის პროტესტი.

მიწის რესურსების საკითხში რეგიონის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა აუთვისებელი სავარგულები, რომლებიც ხშირად წარმოდგენილია სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული და მიტოვებული გაბურქებული გაუხეშებულ-დასარეგულირებელი ფართობებით. აუთვისებელი და დეგრადირებული სავარგულების ათვისება რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების გაზრდის მნიშვნელოვან პოტენციალს შეიცავს. რეგიონის სამრეწველო სექტორში ერთ-ერთ უმთავრეს პრობლემას სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავებელი საწარმოების დეფიციტი წარმოადგენს, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, როგორც ადგილობრივი ბაზრისთვის, ასევე ექსპორტის კუთხითაც.

რეგიონში ტურიზმის სექტორსაც ზრდის დიდი პოტენციალი გააჩნია, თუმცა სუსტად არის განვითარებული ინფრასტრუქტურა და კლიენტთა მომსახურების სერვისები. საჭიროა რეგიონის პოპულარიზაცია, კლიენტთა მომსახურების სფეროში ხარისხიანი განათლების უზრუნველყოფა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ალფენიძე მელიორ, სეფერთელაძე ზურაბ, დავითაია ეთერ, ხარაძე კობა, „საქართველოს ფიზიკური გეოგრაფია“, თბ., 2012.
2. სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია, 2013.
3. სახელმწიფო რწმუნებულის ადმინისტრაცია – (szs.gov.ge);
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური – (geostat.ge);
5. wikipedia.org;